

Marek Dutkiewicz

Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. "Zjednoczenie Pomorza z Polską w 1920 roku. W 80 rocznicę", Toruń 18-19 stycznia 2000 roku

---

Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 3, 291-293

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Dutkiewicz

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ PT. „ZJEDNOCZENIE
POMORZA Z POLSKĄ W 1920 ROKU. W 80 ROCZNICĘ”, TORUŃ 18-19
STYCZNIA 2000 ROKU

W 2000 roku upłynęło 80 lat od chwili gdy oddziały Wojska Polskiego pod dowództwem gen. Józefa Hallera, wypełniając postanowienia Traktatu Wersalskiego wkroczyły na Pomorze, by po ponad 120 latach przywrócić tę ziemię Rzeczypospolitej. Ten akt poprzedzało wiele dramatycznych wypadków a ówczesna sytuacja międzynarodowa Polski nie była do końca wyjaśniona. Społeczeństwo polskie witało to wydarzenie z olbrzymią ulgą i nadzieją, gdyż dla odrodzonego państwa przyłączenie Pomorza było koniecznością życiową. Otaczały nas państwa, z którymi byliśmy w stanie wojny lub zawieszenia broni i tylko przez morze mogliśmy komunikować się resztą świata i z sojusznikami. Te doniosłe wydarzenia i tło w jakim się rozgrywały pozostają wśród zainteresowań badawczych wielu historyków. Ich dociekliwość w poszukiwaniu kolejnych, często nieznanych dokumentów, szersze spojrzenie na przeszłe wydarzenia nie tylko z punktu widzenia władz i społeczeństwa polskiego ale i innych nacji, które te wydarzenia żywo dotyczyły stały się powodem do zorganizowania konferencji naukowej.

Organizatorem konferencji był Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, a obrady odbywały się w Sali Mieszkańskiej Ratusza Staromiejskiego. Wsparcia finansowego udzieliło Ministerstwo Edukacji Narodowej, Urząd Miejski w Toruniu, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego i Uniwersytet Mikołaja Kopernika.

Organizatorzy zaprosili do wygłoszenia referatów szerokie grono naukowców reprezentujących kilkanaście ośrodków naukowych z kraju i z zagranicy (Niemcy i Litwa). Program imprezy był bardzo bogaty, o czym świadczy fakt, że w ciągu trzynastu godzin obrad podzielonych na cztery sesje wygłoszono 40 referatów. A oto ich autorzy i tematyka, którą przedstawili: prof. dr hab. Marian Mroczko (Gdańsk) – *Idea powrotu nad Bałtyk w polskich koncepcjach terytorialnych w końcu XIX i na początku XX wieku*; prof. dr hab. Mieczysław Wojciechowski (Toruń) – *Społeczeństwo polskie Pomorza wobec przyłączenia regionu do Polski (przygotowania i akt inkorporacji)*; prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel (Warszawa) – *Powrót Polski na Pomorze w świetle polskich działań i postanowień Traktatu Wersalskiego*; prof. dr hab. Waldemar Rezmer (Toruń) – *Militarne szanse powstania na Pomorzu w 1919 r.*; prof. dr hab. Włodzimierz Suleja (Wrocław) – *J. Piłsudski i piłsudczycy wobec powrotu Polski nad Bałtyk*; prof. dr hab. Piotr Stawecki (Warszawa) – *Pomorze w roku 1920 w świetle komunikatów wojskowych*; prof. dr hab. Przemysław Hauser (Poznań) – *Niemcy wobec perspektywy powrotu Pomorza do Polski po I wojnie światowej*;

prof. dr hab. Wojciech Wrzesiński (Wrocław) – *Odzyskanie niepodległości przez Pomorze a problemy państwowe i narodowe Prus Wschodnich*; prof. dr hab. Teresa Kulak (Wrocław) – *Stanowisko śląskich władz prowincjonalnych i środowisk naukowych Wrocławia w sprawie przejścia przez Polskę Pomorza w styczniu – lutym 1920 r.*; prof. dr hab. Ralph Schattkowsky (Rostock) – *Pommerellen und der „Deutsche Osten“ als Gegenstand historischer Betrachtung. Grundzüge der Entwicklung seit 1945*; prof. dr hab. Kazimierz Wajda (Toruń) – *Gospodarka Pomorza u progu niepodległości*; prof. dr hab. Jerzy Przybylski (Słupsk) – *Udział marynarzy w przejmowaniu Pomorza w 1920 r.*; prof. dr hab. Włodzimierz Jastrzębski (Bydgoszcz) – *Ziemiaństwo pomorskie wobec powrotu Pomorza do Polski*; prof. dr hab. Grzegorz Górski (Lublin) – *Tworzenie polskiego wymiaru sprawiedliwości na Pomorzu*; dr hab. Zbigniew Karpus (Toruń) – *Pomorze wobec zagrożenia bolszewickiego w sierpniu 1920 r.*; dr Mariusz Wołos (Toruń) – *Kwestia dostępu Polski do morza w polityce francuskiej*; dr Jonas Vaicenonis (Kowno) – *Prasa litewska wobec powrotu Polski nad Bałtyk*; dr hab. Ryszard Michalski (Toruń) – *Kościół katolicki na Pomorzu wobec powrotu regionu do Polski*; dr Elżbieta Alabrudzińska (Toruń) – *Kościół protestancki wobec powrotu ziem zaboru pruskiego do Macierzy*; dr Janusz Kutta (Bydgoszcz) – *Kaszubi u zarania II Rzeczypospolitej (1918-1920)*; dr Jan Belkot (Toruń) – *Polskie środowiska twórcze wobec powrotu Pomorza do Polski*; prof. dr hab. Ryszard Studuński (Toruń) – *Miejsce Pomorza w koncepcjach podziału terytorialnego II Rzeczypospolitej*; dr Henryk Nowicki (Toruń) – *Samorząd terytorialny na Pomorzu w II RP*; mgr Stanisław Błażejowski (Bydgoszcz) – *Kształtowanie się administracji państwowej na Pomorzu (1919-1920)*; mgr Bolesław Sprengel (Toruń) – *Organizacja Policji Państwowej w województwie pomorskim w 1920 r.*; dr Zbigniew Biegański (Bydgoszcz) – *Wybory uzupełniające na Pomorzu w maju 1920 r.*; dr Marek Romaniuk (Bydgoszcz) – *Niemcy wobec powrotu Bydgoszczy do Macierzy*; dr Zofia Waszkiewicz (Toruń) – *Spółeczeństwo Grudziądza wobec przyłączenia Pomorza do Polski*; prof. dr hab. Witold Wojdyło (Toruń) – *Stanisław Grabski a problem powrotu Pomorza do Polski*; dr hab. Jacek Gzella (Toruń) – *Kwestia zaboru pruskiego – jako idea „hamująca” odbudowę Polski w poglądach Władysława Studnickiego*; dr Aleksander Smoliński (Toruń) – *Wojsko Polskie w operacji przejmowania przyznanych Polsce terenów Pomorza i Kujaw (styczeń – luty 1920 r.)*; ppłk dr Sławomir Sadowski (Toruń) – *Powstanie struktur władz wojskowych na Pomorzu w 1920 r.*; płk prof. dr hab. Cezariusz Skuza (Toruń) – *Przejęcie garnizonu toruńskiego przez Wojsko Polskie w 1920 r.*; dr Mirosław Golon (Toruń) – *Spór o rocznicę niepodległości na Pomorzu w okresie międzywojennym*; dr Andrzej Cieśla (Aleksandrów Kujawski) – *Udział Związku Nauczycielstwa Polskiego w polonizacji szkolnictwa na Pomorzu (1920-1924)*; mgr Henryk Składanowski (Toruń) – *Powrót Pomorza do Polski w podręcznikach do nauki historii w okresie stalinowskim*; dr Marian Guzek (Bydgoszcz) – *Kinematografia w Bydgoszczy i Toruniu w okresie międzywojennym wobec przyłączenia Pomorza do Polski*; mgr inż. Jerzy Szwankowski (Tuchola) – *Między zbrodnią a patriotyzmem. O partyzantce w Borach Tucholskich w latach I wojny światowej*; dr Andrzej Bogucki (Bydgoszcz) – *Sokół na Pomorzu wobec zjednoczenia regionu z Polską*; dr Adam Korecki (Nowe Miasto Lubawskie) – *Powrót Ziemi Lubawskiej do Macierzy w styczniu 1920 r.*

Analizując tematykę wystąpień można je pogrupować wokół zagadnień: 1. Pomorze w myśli politycznej przed 1920 rokiem; 2. Przebieg wypadków na Pomorzu w latach 1918-1920; 3. Społeczeństwo Pomorza wobec wydarzeń 1918-1920 roku; 4. Integracja Pomorza z Polską po 1920 roku; 5. Współczesne oceny wydarzeń na Pomorzu.

Bogaty program konferencji pozwolił z wielu punktów widzenia przedstawić przyczyny, przebieg i skutki tego doniosłego wydarzenia jakim było odzyskanie Pomorza przez Polskę. Kilku autorów zaprezentowało nowe, a w niektórych fragmentach odmienne od spotykanego w dotychczasowych publikacjach spojrzenie na wydarzenia związane z powrotem Pomorza do Macierzy. Warto podkreślić, że referaty przedstawiali badacze zajmujący się dziejami myśli politycznej, historią wojskowości, socjologowie, historycy prawa a nawet historycy kultury. Kilka referatów dotyczyło regionalnego spojrzenia na wydarzenia. Z niecierpliwością należy oczekiwać publikacji wystąpień, co przewidują organizatorzy.

Poza sesjami referatowymi zebrani uczestniczyli w dniu 18 stycznia w otwarciu wystawy pt. „Toruń miasto pogranicza 1793-1920”. Zorganizowano ją w Pałacu Eskenów mieszczącym się przy ul. Łaziennej 16. Na wystawę podzieloną na 10 części tematycznych (m.in. Toruń w ramach kolejnych zmieniających się administracji, szkoły i oświata w mieście, towarzystwa naukowe, Gmina Żydowska, cechy rzemieślnicze, stowarzyszenia, życie społeczne) złożyło się prawie 1000 obiektów muzealnych. Użyły je różne placówki muzealne, archiwa, stowarzyszenia a także osoby prywatne. Zaprezentowano obrazy, dokumenty, fotografie, zabytki kultury materialnej.

W dniu 19 stycznia otwarta została w Bibliotece Głównej IJMK kolejna wystawa pt. „Pomorze w 1920 roku”. Złożyły się na nią dokumenty, prace naukowe, zdjęcia, wycinki prasowe, mapy i nawet nuty utworów muzycznych.

W dniu 18 stycznia, o godzinie 17, na Rynku Staromiejskim, odbył się uroczysty apel (z asystą wojskową) poświęcony uczczeniu rocznicy odzyskania Pomorza. Po apelu i przemarszu wojska (w tym grupy kawalerzystów) w Katedrze Św. Jana odbyła się Msza Święta.

Warto podkreślić bogaty a może nawet za bogaty program naukowy konferencji. W wyniku przesunięć czasowych organizatorzy musieli zrezygnować z dyskusji. Godnym podkreślenia jest liczny udział młodzieży akademickiej i szkolnej, która przysłuchiwała się obradom, co warto podkreślić nie tylko w godzinach przedpołudniowych ale i wieczornych. Na sali, gdzie przygotowano około 150 krzeseł, czasami brakowało wolnych miejsc i część osób przysłuchiwała się obradom na stojąco.

Warto także dodać, że obradom towarzyszył punkt pocztowy, który okolicznościowym datownikiem opatrywał korespondencję. Poza tym w stoisku zasłużonego toruńskiego wydawnictwa Adama Marszałka można było nabyć najnowsze pozycje wydawnicze oraz uzyskać wszechstronną informację o ofercie wydawniczej. Należy podkreślić, że wydawnictwo to, specjalizujące się w publikacji prac naukowych szerokiego grona autorów, posiada w swym dorobku wiele pozycji z zakresy historii.

Konferencja naukowa wpisane była w program „Dni Hallerowskich”, które odbywały się w Toruniu od 18 do 21 stycznia. Poza sesją obejmowały kilka innych imprez kulturalnych i rocznicowych.